

YABANCILARA GÜNCEL TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE AKSAKLIKLAR

.....
Nevzat GÖZAYDIN
.....

Türkiye’ye genellikle yüksek öğrenim görme amacıyla gelen veya görevleri icabı ülkemizde bulunan yabancılara Türkçe öğretmek için birçok resmî veya özel çabalar harcanıyor. Özellikle üniversitelerin bünyesinde açılan Türkçe Öğretim Merkezleri (TÖMER) bu işte ilk sırayı alıyor. Ancak hemen her üniversitede kendi elemanlarının yazdığı kitaplar yabancı öğrencinin önüne konuyor. Onların geldiği ülkeler, kendi ilgi alanları, çevreyle ilişkileri, ana dilinden başka bildiği yabancı dil bilgisi vb. noktalar göz önüne alınmadan, yazarların kendi şahsi birikimlerine dayalı kitapların hem yapıları, hem muhtevaları birbirinden çok farklı görünüyor.

Bir çocuk, ana dilini nasıl dar” veya geniş aile çevresi içinde öğreniyorsa, aynı şekilde yabancı dil öğrenme amacıyla o dili kullanan ülkeye giden genç de, önce aile bireyleri ile ilgili sözleri, ifade kalıplarını ve türlerini öğrenmelidir. Ailesi içindeyken ilk öğrendiği cümlelerden başlanarak gündelik konuşmalar sırasında öne çıkan kelimeler, bunların ana dilindeki anlamları veya karşılıkları vurgulanmalıdır. Böylece yabancı gencin ilk planda kavrayacağı cümleler aracılığıyla Türk diline karşı bir yakınlık duyması sağlanmalıdır.

Birinci konuyla ilgili ana ve alt başlıkların belirlenip ders saat sınırlaması da kolaylıkla düzenlenmelidir. Yabancı dil portföyünde A-I, B-I ve C-I kademeleri okuma, dinleme, karşılıklı konuşma ve yazma basamaklarının ilk ayağıdır. İkinci adımda öğrencilere içinde buldukları toplumda kuracakları, ilk ve daha sonraki kademelerde nasıl ve niçin bazı davranışları yapmaları gerektiğini açıklayan söz grupları ve ifade kalıpları verilmelidir. Ailenin dışında kalan bu kişilerle (komşu, esnaf, arkadaş, doktor, şoför vb.) ilişki kurmasını kolaylaştıracak cümlelere ağırlık verilerek, onların Türk toplumuna daha kolay uyum sağlamaları amacıyla ders üniteleri düzenlenmelidir.

Bu bölümde portföyün A-2, B-2 ve C-2 kademesinde, ilk bölümde de olduğu gibi, somut kavramlarla güncel sorulara cevap aranması gereği basit bir biçimde öğrenciye

kavratılmalıdır. Her ik bölümde de bu somut kavramların içinde bolca geçtiği kısa veya uzun cümleler, kısa metin parçaları üzerinde durularak, bunlara ilişkin sorulara cevap verilmesi istenebilir.

Bu kademede öğrencinin o güne kadar görüp yaşadığı temel konular öncelik alınmalıdır. Bunlar sırasıyla geçiş dönemleri diye adlandırılan doğum, evlenme ve ölümlerle birlikte aile ilişkileri, okul dönemleri, çalışma hayatı, serbest zamanların spor, eğlence, okuma vb. olarak değerlendirilmesi hayat boyu karşılaşılan sosyal ve kültürel alanlardır. Böylece ikinci kademenin zor basamağı da geçilmiş olacaktır. Yapılan bazı araştırmalara göre A-1, B-1, C-1 basamağında en az 600, en çok bin kelimeye, A-2, B-2, C-2 basamağında ise en az bin, en çok iki bin kelimeye ihtiyaç duyulmakta olup kurslarda bunun sağlanması istenmektedir.¹

Daha sonra gelen üçüncü kademe, A-3, B-3 ve C-3, daha karmaşık ünitelere ayrılmalıdır. Ünitelerin sıralanması yerleşme, yakın çevre ile ilişki kurma söz konusu olmalıdır. Nerede oturduğu, adres bilgileri, ihtiyaç duyabileceği önemli merkezler hakkında öğretilecek cümleler, kalıp ibareler, yine soru-cevap oluşturan diyaloglar hâlinde ortaya konmalıdır. Burada ayrıca yeme-içme, yiyecekleri sağlama vb. konularda, oturduğu mahalle, semt ile ilgili bilgiler çerçevesinde üniteler hazırlanmalıdır. Böylece genç ilk defa karşılaştığı o toplum içinde geçerli olan dil ve kültür kalıplarını, bunların nerede ve nasıl uygulandığını da kavrayacaktır. Öğrencinin çekinmeyeceği, etrafındakilere dili ve tutumuyla ters düşmeyeceği anlatılmalı, daha ilk haftadan başlayarak kültür çatışmasına girmemesi gerektiği vurgulanmalıdır. Bu yaklaşımla öğrencinin gerilmesi, sıkıntıya düşmesi ve merakının azalması da önlenmiş olacaktır. Kendi ülkesindeki tutum ve davranışlarla Türkiye'dekileri karşılaştıracak olan gencin, karmaşık ifade ve kültür kalıplarında zorlanmaması, onun uyumunu kolaylaştıracaktır. Önemli olan öğrencinin dilimizin inceliklerini gösteren imalı, cinaslı, ikinci hatta üçüncü anlamlı kelime ve kavramlar yerine, somut kavramların ön planda anlatılması ve örneklerle açıklanmasıdır.

Yabancı öğrencinin takip ettiği ders programlarında uyumunu kolaylaştıracak ve dile hâkimiyetini sağlayacak bazı derslerin mecburi, bazılarının ise seçmeli olması, onun kendi ilgisine ve yapacağı öğrenime ilişkin konulara ağırlık vermesine yardım edecektir. Dersler ilerledikçe kendi ilgi alanı, kesin çizgilerle belirlenecek ve bunun ardından kendisi seçmeli dersler arasından en uygun bulduğu konuları içeren derslere yaklaşacaktır. Gerekli ilgiyi yoğun bir biçimde yaşamak için öğrenciye verilen ana ders kitabı yanında, seçimler derslerle bağlantılı küçük, iki- üç formalık kitapların ve lügatçelerin hazırlanması da sağlanmalıdır.

1 Krş. Charles Dickens, *Oliver Twist*, Macmillan Readers Yayınları, farklı basamaklar.

Türkiye coğrafya bakımından ve farklı iklim bölgelerinden oluştuğundan, öğrencinin boş zamanlarını gezerek değerlendirmesine, değişik tarihi önemi bulunan antik yerleşim merkezlerine gitmesi veya toplu gezilerle yönlendirilmesi, ayrı bir ders programı içinde ele alınmalıdır. Bunun için kolay anlaşılır bir Türkçe ile yazılmış tanıtım ve gezi kitapçıkları bol fotoğraflı, açıklamalı bastırılmalıdır. Üç büyük kentin dışında kalan merkezlerde Türk dili ile öğrenim görecektir olan yabancılara Anadolu'daki hayat şartları, insan ilişkileri ve karşılaştığı fırsatlar konusunda seçilmiş derslerde bilgi verilmelidir. Böylelikle farklı bölgelerimizde konuşulan değişik lehçe veya ağızlar hakkında da bilgi sahibi olması, onun standart Türkçe konusunu daha iyi anlamasına yardımcı olacaktır.

Üniversitelerimize dışarıdan öğrenim görmek için gelen öğrencilerin çoğunluğu Müslüman ülke kökenlidir.² İran'dan, Afrika'dan ve Uzak Doğu'dan gelenleri dışarıda bırakırsak: çoğunluğun ana dili, ülkesindeki söyleyiş farklılığı dışında, Arapçadır. Bu mevcut ortak kültür değerlerinin anlatılmasında kolaylık sağlayacaktır. Dolayısıyla mecburi veya seçmeli derslerde ortak kültürün, geleneklerin ve uygulamaların kelime ve kavramlarıyla hazırlanmış metinler aracılığı ile Türkçe daha kolay öğretilir. Buna yakın bir durum da komşu Balkan ülkelerinin göndereceği öğrenciler için geçerlidir. Özellikle Müslüman olan ve Balkan ülkelerindeki yaşantısında bizlerinkine bir hayli benzeyen noktaları bulunan gençlerin kulaktan da olsa, duyup bildiği ortak kültür motifleriyle işlenmiş metinler Türk dili öğretiminde yararlı olacaktır.

Bütün bu ana noktaların işlenmesinden sonra en son kademe olan üçüncü basamakta artık sıra soyut kavramların öğretilmesine gelmiştir. Öğrencinin düşüncelerini anlatıp geliştireceği, hayal dünyasının özelliklerini ortaya koyabileceği, yaratıcılığı ile ilgili kavramlarla örülmüş metinleri anlayıp anlatabileceği noktalara ağırlık verilerek üzere örnek metinler de hazırlanmalıdır.

Öğrenci kendi geleceğine ilişkin planlarını, bunu hangi zaman diliminde gerçekleştireceğini, beklentilerini, elindeki, veya kendisine sunulan imkânları sözlü veya yazılı olarak anlatabilme durumuna gelmelidir. Böylece öğrencinin kendi başına yaşadıklarından yararlanarak geleceği için yeni deneyimlere açık olması sağlanır. Kendi kültür birikimini kullanan, değerlendiren öğrencinin, en az 4-5 yıl yaşayacağı Türk toplumunun gerçekleriyle yüz yüze gelince, düşüncelerini Türkçe olarak ifade edebilmesi de nispeten kolaylaşacaktır. Artık yabancı genç, her iki dilde ve kültür örneklerinde ortak veya farklı noktalar üzerinde konuşup yazabilecek duruma gelecektir. Bu son kademe, iki dilli ve kültürler arası iletişimde onun daha başarılı olması yönünde bir adımdır.

2 YÖK verilerine göre yabancı öğrenci sayısı her yıl artmaktadır. Bu yılın verileri açıklanmamışsa da, eldeki sayılara göre artış hızına bağlı olarak, yaklaşık otuz bin öğrencinin TÖMER'lerde ve özel kurslarda olduğu tahmin edilebilir.

Yukarıda belirttiğim hangi kademe³ olursa olsun, öğrencinin ilgi duyarak okuyabileceği, merakını harekete geçireceği, okuma isteğini kamçılayacağı mecburi ve seçmeli derslerle ilgili metinlerin hazırlanması elbette kolay değildir. Her gencin öğrenim dalı farklı olacaktır. Kimi tıp, kimi hukuk, kimi teknik ve kimi de sosyal bilimler okuyacaktır. Bu bakımdan metinlerin ortak konuları dikkatle hazırlanmalıdır. Güncel metinlere, gazete haberlerine bile yer verilmelidir. Kendi ülkeleriyle ilgili haberlere ve yorumlara ağırlık verilebilir.

Öğrencinin okuma, yazma etkinliğini artırabilmek amacıyla içinde bulunduğu kademenin gerektirdiği metin türlerinin belirlenmesinin yanı sıra, bu metinlerle nasıl çalışacağı, kolaydan zora doğru alıştırma ve sorgulama biçimlerinin de öğretilmesi gerekir. Metinlerin cümle yapıları, dil bilgisi özellikleri, ilgili çözümlenmeler örneklerle pekiştirilmelidir. Bir sonraki adım, metinden öğrendiği bilgiyi açıklayıp yorumlamak, becerebilirse eleştirmek, sebep-sonuç ilişkilerini bulup çıkarmak, düğüm-çözüm noktalarının farkına varmak olacaktır. Fıkralar, kısa hikâyeler, diyaloglar burada gündeme gelebilir. Ayrıca Türkçe sözlük kullanma alışkanlığı verilmelidir. Anladığı cümleleri farklı ifade kalıplarıyla anlatması istenebilir.

Öğretim elemanlarına düşen görev, metinlerin doğru seçilmesidir. Öğrencinin ihtiyaçları göz önüne alınmalı, onları doğru örneklerle yönlendirmeyi becerebilmelidir. Öğretmenin meslek bilgisi, deneyimi, birikimi ve sevgisi çok önemli sonuçlara ulaşmayı mümkün kılacaktır. Dolayısıyla Türk dilini öğretmesi de onun başarısı olacaktır.

Bibliyografya:

D. Buhlmann, “Das Lesen von Fachtexten”, in: Lesen in der Fremdsprache, Beitrage eines Werkstattgesprachs des Goethe-Instituts, München 1981.

H. J. Heringer, Wege zum verstehenden Lesen- Lesegrammatik für Deutsch als Fremdsprache, München 1987.

J. Westhoff, Didaktik des Leseverstehen-Strategie des voraussagenden Lesens mit Übungsprogrammen, München 1987.

G. Neuener, “Lesen und Verstehen im kommunikativen Fremdsprachunterricht”, in: H. Faber / Goethe Institut (Hrsg), Pariser Werkstattgesprach 1978, München 1980.

Abdurrahman Güzel-Erol Barın, *Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi*, Akçağ Yayını, Ankara 2013.

Alemdar Yalçın, *Türkçe Öğretim Yöntemleri-Yeni Yaklaşımlar*, Akçağ Yayını, 3. bs., Ankara 2012.

M. Krüger, “Sozial- und Übungsformen im Fremdsprachunterricht”,–Übungstypologie zum kommunikativen Deutschunterricht, G. Neuener–G. Krüger vd (ed.), Berlin-München 1981.

B. Kast, “Literatur im Unterricht-Methodisch didaktische Vorschlaege für den Lehrer, Goethe Institut, München 1984.

3 “Yabancılarla Türk Dili Öğretiminde ve Bilgi Ölçümünde Yer Alan Kademe Hakkında”, bk., *Türk Dili*, S. 731 (Kasım 2012), s. 55-64.